

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

PUDUNGWANA 2010

GAUTENG

MATSHWAO: 120

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 14.

DITAELO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Thutapuo le tshebediso ya puo	(60)
KAROLO YA D: Dingolwa (Palekgutswe)	(20)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
9. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
10. Dipotso TSOHLE di arajwe ka Sesotho.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehlwe mefuta e MMEDI ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso TSOHLE tse botsitsweng hodima yona.

Bala tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona. Araba ka lentswe le le leng feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA 1

Rampai le mofumahadi wa hae ba ile ba qabana le ba ha Ramosa. Ba hloyane hoo ba neng ba se ba sa dumedisane. "Ramosa, o fase ntja ena ya hao, ke tla e bolaya e bang ha e tsebe batho ..." ho realo Mmampai, a bolella Ramosa ka bohale bo boholo. "Mosadi towe, ke ho re ha o tshabe batho hore o qetelle o rohakile mosadi wa ka ka mokgwa o jwalo!"

"Yena ke mang a ke keng a rohakuwa? Wena athe o letahwa le sa tsebeng ho iketsetsa letho, sa hao ke jwala feela! O tahwa tsatsi le tjabang le le dikelang! Ha ke mofutsana ya jwalo ka lona tjena! Monna wa ka o a sebetsa ha se letahwa le kang wena tjena!" "Sala hantle mosadi towe! O tlwaetse ho rohaka batho ba baholo ho wena!" A kgaohana le Mmampai a kena ka tlong.

Ka mora kgwedi tsena di etsahetse, Rampai a thulwa ke koloi. Ramosa o ne a tswa jwaleng jwalo ka tlwaelo. Ha a re mahlo tloha, a bona batho ba bangata tseleng eo a yang ka yona ha hae. A fapohela moo kotsi e etsahetseng teng. "Banna! ya tla ya mo holofatsa, ho tlike jwang hore a tshaiswe ke koloi empa e se motho wa jwala?" Ho realo e mong wa batho ba neng ba le moo. "Ho thwe ke mang eo ntate?" Ho botsa Ramosa. "Ke Rampai, ntate. Koloi e mo robile maoto a mabedi. Ho bonahala hantle hore a ka nna a shwa nako e nngwe le e nngwe hobane ho thwe o na le leqeba le tshabehang mokokotlong. Ekare o tswile madi a mangata." Ho hlalosa monna eo Ramosa a neng a mmotsa lebitso la monna ya tshaisitsweng. "Ke a mo tseba motho eo. Mmulelleng moya hleng baheso. Emisang koloi ya tekesi ke tla mo lefella ho ya sepetlele hona jwale!"

Ramosa o ile a lefella Rampai tekesi le tjelele ya sepetlele. Mane sepetlele ha ba fihla, ho ile ha botswa hore ke mang ya tlišitseng Rampai moo. Ramosa a hlalosa ho re ke yena. Rampai o ile a thuswa kapele hobane dingaka di bona kamoo a lemetseng kateng. Dingaka di ile tsa botsa Rampai hore o tsebella mokudi eo kae mme yena a araba ka ho re ke moahelane wa hae. Di ile tsa mo leboha haholo ebile di bolela hore Ramosa o pholositse bophelo ba Rampai. Ka le hlahlamang mapolesa a ile a tsebisa mosadi wa Rampai ditaba tsa kotsi eo.

Mmampai o ile a utlwa bohloko haholo empa a se rate ho tsebisa ba ha Ramosa ka taba eo. Rampai a hlaphohelwa. Dingaka tsa mo kopa hore a lebohe Ramosa ka ha ke yena ya mo tlišitseng sepetlele. Ka nako ya ho tshakela bakudi, Rampai a sekisa meokgo ha a bona Ramosa le Mmamosa. "Ramosa ngwaneso, o ntshwarele, ke ne ke o rohaka nna le mosadi wa ka empa kajeno o pholositse bophelo ba ka. Mmamosa ho tloha kajeno o se hlole o re motho ke letahwa, motho ke sebopuwa sa Modimo."

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *O hopola jwang*, Thulo DP, 1991:9 – 10]

- 1.1 Bolela lebitso la mosadi wa Ramosa. (1)
- 1.2 Qolla polelo ho tswa temeng e nnetefatsang hore ba lelapa la Ramosa ba ne ba sa utlwane le ba ha Rampai. (1)
- 1.3 Bala polelo ena, "O fase ntja ya hao," o nto araba dipotso tse latelang:
- 1.3.1 Mantswe ana a buuwa ke mang mme a lebisitswe ho mang? (2)
- 1.3.2 Ntja eo ho buuwang ka yona moo ke mang? (1)
- 1.3.3 Mampai o rohakile Ramosa ka ho mmita ka lebitso lefe? (1)
- 1.4 Qolla mola o nnetefatsang hore Ramosa o ne a tahwa ka mehla. (1)
- 1.5 Molaetsa wa kotsi ya koloi o tlisitswe ke mang ho Mmampai? (1)
- 1.6 Kgetha karabo e le NNGWE feela e nepahetseng ho tseo o di fuweng ka tlase.
- 1.6.1 Rampai o palamisitswe ... ha a ya sepetlele.
A ambulense
B tekesi
C bese (1)
- 1.6.2 Motho ya neng a hlaloesa batho tsela eo Rampai a lemetseng ka yona ke ...
A monna e mong ya tsebang Rampai.
B Ramosa.
C mapolesa. (1)
- 1.6.3 Ntlo ya Rampai e ne e bapile le ya Ramosa ka hoo e ne e le ... wa Ramosa.
A moahelane
B motswalle
C molebedi (1)
- 1.7 Bolela hore na polelo e latelang ke NNETE kapa MAFOSI ho ya ka ditaba tsa tema o nto tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.
Dingaka di ile tsa sebetsa Rampai ka mora hora tse pedi. (3)
- 1.8 Hlalosa lebaka le le LENG le neng le etsa hore ho thwe Rampai a ka nna a shwa neng kapa neng. (2)
- 1.9 Banna baa ba babedi e leng Rampai le Ramosa ba fapana jwang ha re sheba bophelo boo ba neng ba bo phela? Fana ka ntlha e le NNGWE feela. (2)
- 1.10 Ramosa o ne a se na pelo e mpe le boiphethetso. Na o a dumela? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

Boha tema ena e latelang mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA 2

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *True Love*, Tlhakubele 2008]

- 1.11 Ke bana ba ba kae ba hlahellang setshwantshong see? (1)
- 1.12 Ke ketsahalo efe e etsahalang pakeng tsa bana bao ba emeng ka maoto? (1)
- 1.13 Ho ya ka wena ke hobaneng ha mme enwa a sa tlohelle ngwana eo a mo kukileng hore a itsamaise jwalo ka ba bang? (2)
- 1.14 Fana ka bothata bo ka hlahelang mme enwa ya tsamayang le bana ba bararo ba sa ntseng ba le tlase dilemong ebile a tshwere dintho tse ding ka letsohong. Fana ka ntlha e le NNGWE feela. (2)
- 1.15 Ho ya ka wena ebe mme wa bana baa a ka qoba bothata ba ho tsamaya le bana ba bararo ba banyane ebile a tshwere ka letsohong le leng jwang? Fana ka mabaka a MABEDI feela. (4)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tse latelang, ebe o di kgutsufatsa ka mantswe a ka bang 50 ho isa ho a 60 ka dintlha tse SUPILENG tse fupereng mehopolo ya sehlooho.

Dudu Khoza o na le dilemo tse 15 e le sebohodi sa Ukhozi FM. O ne a kopane le Bongani Khoza eo e leng monna wa hae kajeno. Mora Khoza e ne e le thatohatsi bananeng pele a nyalana le Dudu. "Dudu o monyane ho nna ka dilemo tse hlano mme o ne a e na le bottle ba hae ba tlhaho," ho bolela Bongani. Bongani o ne a kopantse Dudu le ngwanana e mong ya nang le ngwana le yena empa seo ha se a ka sa thibela Dudu ho tswella pele ka lerato la hae le Bongani ka ha a ne a ratwa ke ba habo Khoza.

"Ke ne ke ithabisa le yena mafelo a beke, e re mafelo a beke e latelang a ye ho ithabisa le mme wa ngwana hae, o ne a tjhentjhana ka rona. Ka nako e nngwe ke ne ke ye ke kopane le bona ba sasanka toropong ha e le mafelo a beke, le eo mme wa ngwana," ho bolela Dudu. Dikamano tsa bona di ile tsa tiya mme ba qetella ba se ba nyalane. Dudu le Bongani ba ikahetse lenyalo le tiileng esitana le kgwebo. Ba na le bara ba babedi.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *Bona*, Pherekong 2008]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse e latelang.

TEMA YA 1

"Dilemo ke lehlohonolo bashemane ba ka" a realo monnamoholo Radiile. "Dilemo ke lehlohonolo le tswang ho Modimo. Hore Modimo a tle a o abele lehlohonolo, o tlamehile ho tsamaya tsela e otlolohileng, e hlohang bomenemene. Manyofonyofo ao ohle a suthisa motho pela Modimo, mme a mo balehisa pela letsoho la Ramasedi, letsoho le leholo le abang mahlohonolo. Le itlhokomele ka mehla bashemane. Le dipapading kwana moo le habileng, le tsitlallele toka le ho hloka leeme. Toka ke taba ya bohlokwa haholo dinthong tsohle, esitana le dipapading. Ha le ka ikwetlisetsa bomenemene dipapading, ho ntse ho tla bonahala hore le hosane le tla ba batho ba sa tshepahaleng, ba phelang ka bomenemene. Batho ba jwalo ba qetella ba sa hola, ba timetse. Tsamayang bashemane, le bapale hantle, le ithapolle mebeleng, hobane kelello e tjhatsi e fumanwa mebeleng e phetseng hantle, e shahlileng, e sa kenweng ke mahloko ha bonolo."

"Papadi ke ntho ya bohlokwa haholo mmeleng o ntseng o hola. Mmele o ntseng o hola o hloka boikwetliso hore o hole o shahlile, mme o kwenne. Dipapadi di bopa setswalle mahareng a dibapadi tsohle. Ha le tseba ho bopa setswalle le le batho ba setjhaba se le seng, le tla tseba le ho bopa setswalle pakeng tsa ditjhaba le ditjhabana tse ngata tsa naha ena ya rona e kgabane. Tshwarang le tiye ke hona ho tsa dipapadi, mme le tswelle pele, le bope kelello, le bope setswalle seo re se hlohang lefatsheng ka bophara matsatsing ana ao re phelang ho ona."

Ka mora dipuisano le dikgothalletso tsa letsatsi lena, barutwana ba kena dipapading ka matla le ka sefutho se seholo. Ba bang ba bapala bolo ya maoto ha ba bang ba bapala bolo ya matsoho. Ba bang ba ne ba le mabelong ho ya ka ho fapana ha bolelele. Ba bang ba ne ba tlolela hodimo. Ba bang ba ne ba matha ka bomong, mme ba ne ba neheletsana thupa ha ba bang ba ne ba hula thapo. Ho ne ho se ngwana e motle. Ho ne ho dubehile hoo tangtang e neng e kgangwa ke lerole.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Bashemane ba Dibataoleng*, Maphalla KDP, 1995:15 – 16]

3.1 Lentswe **bopa** ke lelatodi (antonime) la lentswe **senya**. Fana ka malatodi/diantonime tsa mantswe a ntshofaditsweng dipolelong tse latelang:

3.1.1 Dilemo ke **bomadimabe** bashemane ba ka. (1)

3.1.2 Tsamayang **banana**, le bapale hantle. (1)

3.2 Fetolela lentswe le ka masakaneng ho lehlalosi la sebaka. Ngola karabo feela.

Mohlala: Papadi ke ntho ya bohlokwa (mmele). *Karabo*: mmeleng.

3.2.1 Tshwarang le tiye (dipapadi), mme le tswelle pele. (1)

3.2.2 Ba bang ba ne ba le (mabelo) ho ya ka ho fapana ha bolelele. (1)

- 3.3 'Le **itlhokomele** ka mehla bashemane', leetsi le ntshofaditsweng le ho **boiketsi**.

Bopa boiketsi ka '*kwetlisa*' o nto le sebedisa polelong ya hao. (3)

- 3.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho maelana/sekapolelo sena:

'Ho hloka leeme' ho bolela ...

- A Ho se kgetholle.
- B Ho rata motho e mong ho feta ba bang.
- C Ho batla nnete.
- D Ho bontsha kgethollo. (2)

- 3.5 Kgetha karabo e nepahetseng e hlalosang polelo e latelang:

'Ho ne ho se ngwana e motle.'

- A Ho ne ho dubehile.
- B Tangtang e ne e sa kangwe ke lerole.
- C Ho ne ho le monate.
- D Ho ne ho ena le dipapadi tse thabisang. (2)

- 3.6 Polelo ena 'Batho ba jwalo ba qetella ba sa hola, ba timetse' e bontsha temekiso ya tatolo/kganyetso. Ngola dipolelo tse latelang temekisong ya tatolo/kganyetso.

3.6.1 Dilemo ke lehlohonolo. (2)

3.6.2 Bopang setswalle dipapading. (2)

- 3.7 Lentswe, 'barutwana' le supa bongata ba 'morutwana'. Fana ka bonngwe ba lentswe 'dipuisano', e be o le sebedisa polelong eo o ipopetseng yona. (3)

- 3.8 Polelo e latelang 'Tsamayang bashemane!' e ho sekaotaelo. Ebe dipolelo tse latelang di ho dikao dife?

3.8.1 Toka ke taba ya bohlokwa dinthong tsohle. (1)

3.8.2 Mmele o lokela hore o dule o kwenne. (1)

- 3.9 Bopa polelo e le nngwe ka dipolelo tse latelang:

Ba bang ba ne ba tlolela hodimo.
Ba bang ba ne ba matha ka bonngwe. (2)

- 3.10 *'Ho tla bonahala hore hosane le tla ba batho ba phethahetseng'* Polelo ena e ho lekgahe letlang. Ngola dipolelo tse latelang ho makgahe a bontshitsweng ka masakaneng.
- 3.10.1 Kelello e tjhatsi e fumanwa mebeleng e metle. (Lekgahe lefetile) (2)
- 3.10.2 Manyofonyofo a suthisitse batho ba bangata pela Modimo. (Lekgahe lelwale) (2)
- 3.11 **Ditjhabana** ke nyenyefatso ya **ditjhaba**. Ngola nyenyefatso ya mantswe a ntshofaditsweng dipolelong tse latelang. Ngola karabo feela.
- 3.11.1 Manyofonyofo a balehisa **motho** pela letsoho la Ramasedi. (1)
- 3.11.2 **Letsoho** le abang mahlohonolo. (1)
- 3.12 Lokisa mahokedi a ntshofaditsweng dipolelong tse latelang. Ngola karabo feela.
- 3.12.1 Mmele o ntseng o hola **e** hloka boikwetliso. (2)
- 3.12.2 Ba bang ba neng ba matha ka bomong **bo** neheletsana thupa. (2)
- 3.13 Ngola dipolelo tse latelang di le ho puopehelo.
- 3.13.1 "Papadi ke ntho ya bohlokwa haholo mmeleng o ntseng o hola" ho hlalosa monnamoholo. (2)
- 3.13.2 "Le tsitlallele toka le ho hloka leeme" ho realo monnamoholo ho bashemane. (2)
- 3.14 Ngola dipolelo tse latelang hape empa o se o lokisitse dikutu tsa makgethi tse ka masakaneng.
- 3.14.1 Ho ne ho dubehile ho se ngwana e (-tle). (1)
- 3.14.2 Ba bang ba ne ba le mabaleng ka ho matha mabelo a (-lelele). (1)
- 3.15 Fetolela kutu ya leakaretsi le ka masakaneng sebopehong se nepahetseng polelong ena. Ngola karabo feela.
- Dipapadi di bopa setswalle mahareng a dibapadi (-ohle). (1)
- 3.16 Lokisa lesupi le ka masakaneng polelong ena. Ngola karabo feela.
- Ka mora dipuisano le dikgothalletso tsa letsatsi (tsena). (1)

- 3.17 Bala tema ena hape, ebe o lokisa diphoso tseo o di bonang.

"E ho lokile moratuwa, ke tla tsamaya le wena hona ka labohlano. Le ha o ka re re kgutle ka Sunday ha ke na bothata. Batswadi bana ba batlang ho ema ka pele taba tsa rona, ba a nhlantsha. ke ne ke le siko mehleng ya bona. I love you. Ke a tseba hore o a nrata. Le ona matitjhare ana a a bora."

(10)

- 3.18 Bala ditaba tsa tema e latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

SEKGEO SA MOSEBETSI

Nomoro ya Tshupo 2010/45

Re na le sekgeo sa mosebetsi sa motjha ya ka bang dilemo tse pakeng tsa tse 21 – 35. Ebe motjha ya nang le tsebo ya *khomphutha*. Mosebetsi ke wa pokello ya dintlha ho o kenya khomphutheng. Mangolo a thuto e be Kereite ya 12. Ho tseba ho ngola le ho bua **Senyesemane le Sesotho** ka bokgeleke ke monyetla o moholo. Iteke, o se ke wa fetwa ke monyetla oo. Ikopanye le rona nomorong ena ka ho botsa ho Mofts. MT Mofate 012 312 4532 kapa fekesetsa kopo ya hao ho 012 312 4533 kapa etela websaete ya rona <http://www.education.gov.za>

Hopola **PELA E NE E HLOKE MOHATLA KE HO ROMELETSA**

Dikopo tsohle di finyelle pele ho kapa ka la 30 Pherekong 2010

- 3.18.1 Ditaba tsa papatso ee di reretswe bomang? (2)
- 3.18.2 Hobaneng ha Senyesemane le Sesotho di ngotswe ka mongolo o moholo? (2)
- 3.18.3 Na mosebetsi oo o phatlaladitsweng, ke moithuti e mong le e mong ya ka o fumanang? Fana ka karabo ya lebaka la hao. (2)
- 3.18.4 Ho ya ka wena o bona polelo e ngotsweng ka mongolo o tshekalletseng qetellong ya papatso e lokile. Fana ka maikutlo a hao. (3)
- 3.18.5 Qolla polelo e hohelang e reng motho ya batlang sekgeo sa mosebetsi a se romeletse ka motho e mong. (1)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 60

KAROLO YA D: DINGOLWA (PALEKGUTSWE)

Dipotso tsohle tsa KAROLO YA D di thehilwe hodima dibuka tse PEDI, e leng ya *Bokgeleke ba Basotho le Pelong ya ka*. Araba POTSO YA 4 KAPA POTSO YA 5. Se di arabe ka bobedi.

POTSO YA 4: BOKGELEKE BA BASOTHO – RH Moeketsi

Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

Jwale shwalane ya tshwara mme basebetsi ke bao ba fihla ho tswa masimong. Batswadi ba Ditokotoko ba kena ka tlong. Ba fumana ntlo e hlwekisitswe hantle e le makgethe. Ba kgahlanyetswa hape ke monko o monate wa masutsa a phehilweng. Ha e le nkgono yena o ne a sa bonahale. Ha ba re mahlo tloha, ba bona Ditokotoko motsheo mane mme a na le matsoho le maoto. Ba makala mme ba botsa Ditokotoko hore maoto le matsoho ana o tswa a nka kae. Ditokotoko a araba ka hore: 'Ke a nkile ho nkgono. Ka mehla ha le ile masimong, nkgono o ye a mpitse a re ke mo fe dijo a je. Ebe ke a botsa hore ke tla mo fa jwang ke sa kgone ho tsamaya le ho tshwara.

Jwale nkgono a ye tlong ya hae a tle le maoto le matsoho ana a nkgwese ona. Jwale he ke sa tla sebetsa, ke ye sedibeng, ke kgutle, ke sile, ke phehe, ke soke, ke tshole, ke fiele, ke hlwekise ka moo le bonang ho le makgethe ka teng. Ha ke se ke qetile ho etsa mesebetsi eo mme le basebetsi ba kgutlela mahae, ebe nkgono o nkgola maoto le matsoho ana mme a a behe moo ho tsebang yena feela. Tsatsing lena teng ke ile ka hla ka itjwetsa hore ha a sa tla a thola maoto le matsoho a ka hobane ke natefelwa ke ho sebetsa. Yaba ke a ipata, a bitsa, a bitsa, a batla, a batla mme a sitwa ho mphumana. Eitse ha a tseba hore le haufi le ho kena, yaba o a tswa o ilo ipata ho bana a tseba hore sephiri sa hae se a tsejwa kajeno.

[E qotsitswe ho tswa bukeng ya *Bokgeleke ba Basotho*, RH Moeketsi, 1993:21]

- 4.1 Bolela lebitso la tshomo ena. (1)
- 4.2 Ke lebaka lefe le neng le etsa hore Ditokotoko a siuwe le nkgono wa hae? (2)
- 4.3 Bolela mesebetsi e MERARO feela eo Ditokotoko a neng a e etsa. (3)
- 4.4 Bolela dintho tse THARO tse ileng tsa makatsa batswadi ba Ditokotoko ha ba kena ka tlong. (3)
- 4.5 Nkgono wa Ditokotoko o ne a ipatela eng? (2)
- 4.6 Kgetha karabo e le NNGWE feela e nepahetseng dipolelong tse latelang:
  - 4.6.1 Mme wa Ditokotoko e ne e le ... ya nkgono wa Ditokotoko.
    - A ngwetsi
    - B mokgotsi
    - C ngwana

(1)

4.6.2 Batswadi ba Ditokotoko ba fihlile hae ka ...

- A meso.
- B Mantaha.
- C shwalane.

(1)

4.6.3 Nkgono wa Ditokotoko o ne a etsa diketso tse na tse mpe ha batswadi ba Ditokotoko ba ile ...

- A toropong.
- B masimong.
- C kerekeng.

(1)

4.6.4 Lebaka le neng le etsa hore Ditokotoko a se kgutlise maoto le matsoho ke la hobane a ne a se a natefelwa ke ...

- A ho bapala.
- B ho sebetsa.
- C ho bina.

(1)

4.7 Hlalosa ketsahalo e bohloko e ileng ya etsahala ho Ditokotoko ha a sa le monyane?

(2)

4.8 Na ketso ee e etsahetseng ho Ditokotoko e a amoheleha ho ya ka ditokelo tsa botho? Fana ka maikutlo a hao.

(3)

[20]

KAPA

POTSO YA 5: PELONG YA KA – SM Mofokeng

Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

METSWALLE

Ho thata ho hloka metswalle. Nka hla ka re, re ntse re na le metswalle ka dinako tsohle leha e ye e ka re ha e yo ka dinako tse ding. Ngwaneso ha o hlaha lefatsheng lena o fihla o se o na le metswalle e o lebelletseng, e thabang ha o fihla, e didietsang, e tshelang ntate wa hao ka metsi kapa e mo shapang e le sesupo sa hore o fihlile. O a holahola, o a kgasa le moshanyana kapa ngwananyana wa ntlo e bapileng le eno, kapa le motswala wa hao. Le a hola kaofela. Le utswa mahe, le thuba difensetere, le utswa diperekisi ... le a tshwarwa mme le shapuwe. Nako e ntse e tswela pele. Ka le leng la matsatsi le romelwa sekolong. Le ya teng ka diphatla tse benyang, ka meomo e hlatswitsweng, maoto a kutleditsweng, dihempe tse konopetsweng hantle le ona matlapa a hlatsitsweng hantle ao le ilong ho ngolla ho ona.

Le kopana le bana ba bang mme le a ba tlwaela, le ba metswalle. Le a hola. Dilemo di a feta. Le feta dihlopha tsa lona. Ba bang ba a nyamela, ba falla ba leba metseng e meng. Le ntse le ithuta le ya pele. Ha le hlokomele ho re ha le sa le masea hore le ntse le hola. Le feta sehlopha sa botshelela mme le lokela ho tswa sekolongyaneng sa lona.

[E qotsitswe ho tswa bukeng *Pelong ya ka SM Mofokeng*, 2002:52]

- 5.1 Ho ya ka ditaba tsa moqoqo oo, ho thwe ntate wa ngwana o ne a etswa eng ha ngwana a hlahile ka lapeng la hae? (2)
- 5.2 Ngwana o ba le metswalle ho tloha neng? (2)
- 5.3 Ke lebaka lefe le etsang hore metswalle e nyamele ha e le sekolong? (2)
- 5.4 Bana ba ne ba shapuwa ha ba entse phoso dife tse PEDI? (2)
- 5.5 Qotsa polelo e nnetefatsang hore bana ha ba sa le banyenyane ha ba na kgethollo ya bong. (1)

- 5.6 Kgetha karabo e le NNGWE feela e nepahetseng ho tseo o di fuweng ka tlase.
- 5.6.1 Bana ha ba fihla sekolong ba kopana le metswalle e meng mme ba qala ho ... moo.
- A hloyana
B lwantshana
C tlwaelana (1)
- 5.6.2 Mongodi o re metswalle ha e le sekolong, ha e a ema feela empa e ntse e ...
- A hola.
B tsofala.
C feila. (1)
- 5.6.3 Dihempe tse aparwang ke metswalle sekolong ke tse ... hantle.
- A konopetsweng
B hlatsuweg
C rokilweg (1)
- 5.6.4 Mongodi o re lesea le fihla lefatsheng le se ntse le ena le ...
- A metswalle.
B dira.
C dibapadiswa. (1)
- 5.7 Hlalosa hore o utlwisisa eng ka mantswe a ntshofaditsweng dipolelong tse latelang:
- 5.7.1 Ngwaneso ha o hlaha lefatsheng lena, o fumana metswalle e **didietsang**, e o thabetseng. (2)
- 5.7.2 Le ya teng ka diphatla tse benyang, **maoto a kutleditsweng**, matlapa a hlatsitsweng hantle ao le ilong ho ngolla ho ona. (2)
- 5.8 Ke ketso efe eo lesea le e etsang pele le ka ithuta ho tsamaya? (1)
- 5.9 Polelong ena: 'Le feta sehlopha sa botshelela mme le lokela ho tswa **sekolonyaneng** sa lona.' Ho ya ka kutlwisiso ya hao hobaneng ha mongodi a sebedisitse lentswe lena, '**sekolonyaneng**'. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 20
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 120

